

U S T A W A

z dnia ...

o zmianie ustawy o Instytucie Pamięci Narodowej – Komisji Ścigania Zbrodni przeciwko Narodowi Polskiemu oraz o zmianie niektórych innych ustaw¹⁾

Art. 1. W ustawie z dnia 18 grudnia 1998 r. o Instytucie Pamięci Narodowej – Komisji Ścigania Zbrodni przeciwko Narodowi Polskiemu (Dz. U. z 2016 r. poz. 152 i 178) wprowadza się następujące zmiany:

- 1) w art. 1:
  - a) w pkt 1 w lit. a wyrazy „od dnia 1 września 1939 r.” zastępuje się wyrazami „od dnia 8 listopada 1917 r.”,
  - b) pkt 5 otrzymuje brzmienie:

„5) poszukiwanie miejsc spoczynku osób, które straciły życie wskutek walki z narzuconym systemem totalitarnym lub wskutek represji totalitarnych lub czystek etnicznych od dnia 8 listopada 1917 r. do dnia 31 lipca 1990 r.”;
  - c) dodaje się pkt 6 w brzmieniu:

„6) inicjowanie i koordynowanie działalności związanej z upamiętnieniem historycznych wydarzeń, miejsc oraz postaci w dziejach walk i męczeństwa Narodu Polskiego, zarówno w kraju, jak i za granicą, a także bliskich Narodowi Polskiemu miejsc walk i męczeństwa innych narodów na terytorium Rzeczypospolitej Polskiej.”;
- 2) w art. 8 ust. 3 otrzymuje brzmienie:

„3. Organizację Instytutu Pamięci, w zakresie nieuregulowanym ustawą, określa statut nadany przez Prezesa Instytutu Pamięci.”;

---

¹⁾ Niniejszą ustawą zmienia się ustawy: ustawę z dnia 28 marca 1933 r. o grobach i cmentarzach wojennych, ustawę z dnia 31 stycznia 1959 r. o cmentarzach i chowaniu zmarłych, ustawę z dnia 21 listopada 1996 r. o muzeach, ustawę z dnia 6 stycznia 2005 r. o mniejszościach narodowych i etnicznych oraz o języku regionalnym oraz ustawę z dnia 18 października 2006 r. o ujawnianiu informacji o dokumentach organów bezpieczeństwa państwa z lat 1944-1990 oraz treści tych dokumentów.

- 3) w art. 10:
- a) ust. 1 otrzymuje brzmienie:
- „1. Prezesa Instytutu Pamięci powołuje Sejm Rzeczypospolitej Polskiej za zgodą Senatu, po zasięgnięciu opinii Kolegium Instytutu Pamięci. Sejm Rzeczypospolitej Polskiej za zgodą Senatu odwołuje Prezesa Instytutu Pamięci.”,
- b) po ust 1 dodaje się ust. 1a w brzmieniu:
- „1a. Kolegium Instytutu Pamięci przedstawia Sejmowi Rzeczypospolitej Polskiej opinie o kandydatach na stanowisko Prezesa Instytutu Pamięci w terminie 14 dni od dnia otrzymania wniosku o przedstawienie opinii.”;
- c) ust. 3 uchyla się;
- 4) w art. 11:
- a) ust. 1 otrzymuje brzmienie:
- „1. Na stanowisko Prezesa Instytutu Pamięci może być powołana osoba, która:
- 1) posiada wyłącznie obywatelstwo polskie;
  - 2) nie została skazana prawomocnym wyrokiem sądu za przestępstwo umyślne ścigane z urzędu;
  - 3) wyróżnia się wysokimi walorami moralnymi oraz wiedzą przydatną w pracach Instytutu Pamięci;
  - 4) posiada stopień naukowy doktora, doktora habilitowanego lub tytuł naukowy profesora.”,
- b) ust. 6 otrzymuje brzmienie:
- „6. Prokuratorem Instytutu Pamięci może być osoba, która:
- 1) wyróżnia się wysokimi walorami moralnymi oraz wiedzą przydatną w pracach Instytutu Pamięci;
  - 2) spełnia warunki, o których mowa w ust. 2-2b.”,
- c) dodaje się ust. 7 w brzmieniu:
- „7. Pracownikiem Instytutu Pamięci może być osoba, która spełnia warunki, o których mowa w ust. 2–2b, i nie prowadzi działalności publicznej niedającej się pogodzić z działalnością Instytutu Pamięci.”;
- 5) w art. 13 w ust. 2 wprowadzenie do wyliczenia otrzymuje brzmienie:
- „Sejm Rzeczypospolitej Polskiej odwołuje Prezesa Instytutu Pamięci, jeżeli:”;

6) art. 15 otrzymuje brzmienie:

„Art. 15. 1. W Instytucie Pamięci tworzy się Kolegium Instytutu Pamięci.

2. Kolegium Instytutu Pamięci jest organem opiniodawczo-doradczym Prezesa Instytutu Pamięci w sprawach objętych zakresem działania Instytutu Pamięci oraz wykonuje zadania i kompetencje przewidziane w ustawie.

3. Kolegium Instytutu Pamięci składa się z dziewięciu członków, w tym:

- 1) dwóch powoływanych przez Prezydenta Rzeczypospolitej Polskiej;
- 2) pięciu powoływanych przez Sejm Rzeczypospolitej Polskiej;
- 3) dwóch powoływanych przez Senat.

4. Członkiem Kolegium Instytutu Pamięci może zostać osoba, która posiada wyłącznie obywatelstwo polskie, wyróżnia się wysokimi walorami moralnymi oraz wiedzą przydatną w pracach Instytutu Pamięci.

5. Członkiem Kolegium Instytutu Pamięci nie może zostać osoba, która pełniła służbę, pracowała lub była współpracownikiem organów bezpieczeństwa państwa, wymienionych w art. 5, ani też sędzia, który orzekając uchybił godności urzędu, sprzeniewierzając się niezawisłości sędziowskiej.

6. Członkiem Kolegium Instytutu Pamięci nie może być również osoba, co do której w archiwach podlegających przekazaniu do Instytutu Pamięci lub w innych archiwach państwowych znajduje się informacja o tym, że istnieją wobec niej przesłanki przewidziane w ust. 5

7. Członek Kolegium Instytutu Pamięci nie może być także pracownikiem Instytutu Pamięci, jak również stroną umowy zawartej przez Instytut Pamięci.

8. Kadencja Kolegium Instytutu Pamięci trwa 7 lat. Funkcję członka Kolegium Instytutu Pamięci można pełnić nie dłużej niż przez dwie kadencje.

9. Członkostwo w Kolegium Instytutu Pamięci ustaje wskutek:

- 1) śmierci;
- 2) rezygnacji;
- 3) skazania prawomocnym wyrokiem sądu za przestępstwo umyślne ścigane z urzędu;
- 4) naruszenia zakazów określonych w ust. 7;
- 5) odwołania odpowiednio przez Prezydenta Rzeczypospolitej Polskiej, Sejm Rzeczypospolitej Polskiej albo Senat, na wniosek Kolegium Instytutu Pamięci, podjęty większością 2/3 głosów ustawowego składu Kolegium Instytutu Pamięci, z

powodu długotrwałej choroby lub upadku sił powodujących niezdolność do pełnienia obowiązków albo niewypełniania obowiązków nałożonych przez ustawę.

10. W przypadku ustania członkostwa przed upływem kadencji właściwy organ niezwłocznie powołuje nowego członka na okres do zakończenia kadencji Kolegium Instytutu Pamięci.

11. Członkom Kolegium Instytutu Pamięci przysługuje miesięczna dieta z tytułu wykonywanych przez nich zadań.

12. Prezes Rady Ministrów określi, w drodze rozporządzenia, wysokość miesięcznej diety przysługującej członkowi Kolegium Instytutu Pamięci z tytułu wykonywanych przez niego zadań, mając na uwadze, że nie może być ona wyższa od czterokrotności minimalnego wynagrodzenia za pracę.

13. Pierwsze posiedzenie Kolegium Instytutu Pamięci zwołuje Marszałek Sejmu Rzeczypospolitej Polskiej.

14. Kolegium Instytutu Pamięci określa w regulaminie organizacyjnym szczegółową organizację i tryb pracy Kolegium Instytutu Pamięci.”;

7) w art. 16 ust. 1 otrzymuje brzmienie:

„1. Prezes Instytutu Pamięci wykonuje swoje funkcje przy pomocy jednostek organizacyjnych Instytutu Pamięci wymienionych w art. 18.”;

8) w art. 18 ust. 1 i 2 otrzymują brzmienie:

„1. W Instytucie Pamięci działają komórki organizacyjne:

- 1) Główna Komisja Ścigania Zbrodni przeciwko Narodowi Polskiemu, zwana dalej „Główną Komisją”;
- 2) Archiwum Instytutu Pamięci Narodowej;
- 3) Biuro Ochrony Miejsc Pamięci Narodowej;
- 4) Biuro Poszukiwań i Identyfikacji;
- 5) Biuro Edukacji Narodowej;
- 6) Biuro Badań Historycznych;
- 7) Biuro Lustracyjne.

2. W oddziałach Instytutu Pamięci działają komórki organizacyjne:

- 1) oddziałowe komisje ścigania zbrodni przeciwko Narodowi Polskiemu, zwane dalej „oddziałowymi komisjami”;
- 2) oddziałowe biura lustracyjne;
- 3) inne komórki organizacyjne wymienione w statucie Instytutu Pamięci.”;

9) w art. 19 ust. 2 i 3 otrzymują brzmienie:

„2. Komórkami organizacyjnymi wymienionymi w art. 18 ust. 1 pkt 2-6 kierują dyrektorzy powoływani i odwoływani przez Prezesa Instytutu Pamięci.

3. Komórkami organizacyjnymi wymienionymi w art. 18 ust. 2 pkt 3 i ust. 3 kierują naczelnicy powoływani i odwoływani przez Prezesa Instytutu Pamięci.”;

10) w art. 23 ust. 2 otrzymuje brzmienie:

„2. Kolegium Instytutu Pamięci:

- 1) przedstawia Sejmowi Rzeczypospolitej Polskiej opinie o kandydatach na stanowisko Prezesa Instytutu Pamięci;
- 2) zatwierdza roczne sprawozdania Prezesa Instytutu Pamięci z działalności Instytutu Pamięci;
- 3) wyraża opinie o przedstawionych przez Prezesa Instytutu Pamięci kandydatach na funkcje kierownicze w Instytucie Pamięci, wymienione w statucie Instytutu Pamięci;
- 4) opiniuje i rekomenduje kierunki działalności i programów badawczych Instytutu Pamięci;
- 5) zatwierdza zasady ewidencjonowania, przechowywania, opracowywania, zabezpieczania, udostępniania i publikowania dokumentów;
- 6) wyraża opinie o zasadności odmowy przez Prezesa Instytutu Pamięci udostępniania dokumentów zgromadzonych przez Instytut Pamięci;
- 7) ustala priorytety w zakresie udostępniania dokumentów zgromadzonych przez Instytut Pamięci;
- 8) zajmuje stanowiska w sprawach ważnych dla Instytutu Pamięci;
- 9) wykonuje inne zadania i kompetencje przewidziane w ustawie.”;

11) w art. 29 dotychczasowe brzmienie oznacza się jako ust. 1 i dodaje się ust. 2 w brzmieniu:

„2. Instytut Pamięci gromadzi, ewidencjonuje, przechowuje, opracowuje, zabezpiecza i udostępnia także inne niż wymienione w ust. 1 i w art. 25-28 materiały archiwalne pozyskane w formie oryginalnych dokumentów, kopii lub na nośnikach elektronicznych od instytucji prowadzących archiwa z innych państw, polskich instytucji emigracyjnych i polonijnych oraz osób prywatnych z kraju i zagranicy.”;

12) w art. 35a ust. 4 i 5 otrzymują brzmienie:

„4. Uprawnienia wynikające z art. 30-35 i art. 35b może wykonywać osoba najbliższa zmarłego w rozumieniu art. 115 § 11 Kodeksu karnego, a w razie jej braku także krewny boczny do czwartego stopnia pokrewieństwa po złożeniu pod rygorem odpowiedzialności karnej za składanie fałszywych zeznań oświadczenia o braku wiedzy o osobie najbliższej zmarłego w rozumieniu art. 115 § 11 Kodeksu karnego.

5. Jeżeli realizacja praw wynikających z art. 30-35 i art. 35b następuje przez osobę, o której mowa w ust. 4, należy we właściwym wniosku wskazać imię i nazwisko osoby zmarłej, której praw on dotyczy.”;

13) użyty w art. 19 w ust. 10, w art. 21, w art. 23 w ust. 1-4, w art. 24a w ust. 1 i 2 oraz w art. 36 w ust. 9 we wprowadzeniu do wyliczenia, w różnym przypadku, wyraz „Rada” zastępuje się użytym w odpowiednim przypadku wyrazem „Kolegium”;

14) uchyla się art. 39 i art. 39a;

15) w art. 43 zdanie drugie uchyla się;

16) w art. 45 ust. 3 otrzymuje brzmienie:

„3. Celem śledztwa w sprawach o zbrodnie, o których mowa w art. 1, jest również wyjaśnienie okoliczności sprawy, w szczególności ustalenie osób pokrzywdzonych.”;

17) art. 45a otrzymuje brzmienie:

„Art. 45a. Śledztwa w sprawach o przestępstwa określone w art. 54 i art. 55 wszczyna z urzędu i prowadzi prokurator oddziałowej komisji.”;

18) po art. 45a dodaje się art. 45b w brzmieniu:

„Art. 45b. Prokurator oddziałowej komisji jest uprawniony do kierowania wniosków i występowania przed sądami w sprawach o uznanie za nieważne orzeczeń w trybie określonym w ustawie z dnia 23 lutego 1991 r. o uznaniu za nieważne orzeczeń wydanych wobec osób represjonowanych za działalność na rzecz niepodległego bytu Państwa Polskiego.”;

19) uchyla się art. 49;

20) rozdział 6 otrzymuje brzmienie:

„Rozdział 6

Funkcje badawcze i edukacyjne Instytutu Pamięci

Art. 53. Instytut Pamięci:

- 1) informuje społeczeństwo o strukturach i metodach działania instytucji, w ramach których zostały popełnione zbrodnie przeciwko Narodowi Polskiemu, oraz informuje o strukturach, obsadzie personalnej i sposobach działania organów bezpieczeństwa państwa;
- 2) prowadzi badania naukowe nad porozbiorową i najnowszą historią Polski, w tym historią polskiej emigracji oraz historią polskiego dziedzictwa kulturowego na wschodzie, a także udostępnia zgromadzone dokumenty innym placówkom naukowym i osobom w celu prowadzenia takich badań, z zachowaniem warunków określonych w ustawie;
- 3) udziela informacji na temat zgromadzonych dokumentów oraz publikuje wydawnictwa naukowe i popularnonaukowe, w tym inwentarze archiwalne;
- 4) upowszechnia w kraju i za granicą wyniki swojej pracy oraz badań innych instytucji, organizacji i osób nad problematyką stanowiącą przedmiot jego działania;
- 5) prowadzi działalność edukacyjną, wystawienniczą i wydawniczą w kraju i za granicą, w tym w zakresie porozbiorowej i najnowszej historii Polski;
- 6) formułuje wnioski dotyczące edukacji historycznej;
- 7) informuje społeczeństwo o odnalezionych miejscach spoczynku i tożsamości osób, które straciły życie wskutek walki z narzuconym systemem totalitarnym lub wskutek represji totalitarnych lub czystek etnicznych od dnia 8 listopada 1917 r. do dnia 31 lipca 1990 r., a także o ich działalności niepodległościowej i okolicznościach śmierci.

Art. 53a. 1. Wykonywanie funkcji edukacyjnych Instytutu Pamięci następuje w szczególności przez:

- 1) upowszechnianie w kraju i za granicą stanowisk i opinii dotyczących najważniejszych dla Narodu Polskiego wydarzeń historycznych
- 2) popularyzację porozbiorowej i najnowszej historii Polski jako elementu wychowania patriotycznego;

- 3) promowanie wiedzy o udziale Polaków i ich formacjach wojskowych na frontach walk;
- 4) przeciwdziałanie rozpowszechnianiu w kraju i za granicą informacji i publikacji o nieprawdziwych treściach historycznych, krzywdzących lub zniesławiających Rzeczpospolitą Polską lub Naród Polski;
- 5) informowanie o metodach, miejscach i sprawcach zbrodni popełnionych przeciwko Narodowi Polskiemu;
- 6) wspieranie przedsięwzięć społecznych mających na celu kreowanie patriotyzmu i tożsamości narodowej.

2. Zadania Instytutu Pamięci w zakresie funkcji edukacyjnych mogą być wykonywane we współpracy ze szkołami, uczelniami, placówkami oświatowymi i kulturalnymi, stowarzyszeniami, fundacjami i innymi organizacjami pozarządowymi, a także ze środkami społecznego przekazu, polskimi organizacjami i instytucjami emigracyjnymi, organami władzy publicznej oraz z placówkami zagranicznymi Rzeczypospolitej Polskiej.”;

- 21) po rozdziale 6 dodaje się rozdziały 6a i 6b w brzmieniu:

„Rozdział 6a

Poszukiwanie miejsc spoczynku osób, które straciły życie wskutek walki z narzuconym systemem totalitarnym lub wskutek represji totalitarnych lub czystek etnicznych od dnia 8 listopada 1917 r. do dnia 31 lipca 1990 r.

Art. 53b. Instytut Pamięci prowadzi prace poszukiwawcze miejsc spoczynku osób, które straciły życie wskutek walki z narzuconym systemem totalitarnym lub wskutek represji totalitarnych lub czystek etnicznych od dnia 8 listopada 1917 r. do dnia 31 lipca 1990 r., zwane dalej „pracami poszukiwawczymi”, a w przypadku odnalezienia zwłok lub szczątków ludzkich identyfikuje tożsamość tych osób.

Art. 53c. 1. Prowadzenie prac poszukiwawczych wymaga uzyskania uprzedniej zgody właściciela lub posiadacza nieruchomości, na której mają być prowadzone te prace i uzgodnienia z nim w drodze umowy, w tym odpłatnej, sposobu, zakresu i terminu korzystania z nieruchomości oraz zasad i sposobu naprawienia ewentualnych szkód wyrządzonych w związku z prowadzonymi pracami poszukiwawczymi.

2. W przypadku braku uzgodnień, o których mowa w ust. 1, starosta właściwy ze względu na miejsce położenia nieruchomości, na wniosek Prezesa Instytutu Pamięci,

może wydać decyzję nakazującą właścicielowi lub posiadaczowi udostępnienie nieruchomości, na czas niezbędny do przeprowadzenia prac poszukiwawczych jednak nie dłuższy niż 9 miesięcy od dnia, w którym decyzja stała się ostateczna.

3. Do decyzji stosuje się odpowiednio przepisy art. 124 ust. 4-7 ustawy z dnia 21 sierpnia 1997 r. o gospodarce nieruchomościami (Dz. U. z 2015 r. poz. 1774 i 1777 oraz z 2016 r. poz. 65).

4. Za szkody wyrządzone w związku z prowadzeniem prac poszukiwawczych przysługuje odszkodowanie. Do ustalenia wysokości i wypłacenia odszkodowania stosuje się odpowiednio przepisy o gospodarce nieruchomościami.

5. Przepisu ust. 4 nie stosuje się, jeżeli udostępnienie nieruchomości w celu prowadzenia prac poszukiwawczych nastąpiło na podstawie umowy, o której mowa w ust. 1.

Art. 53d. 1. Jeżeli w wyniku prowadzonych prac poszukiwawczych odkryto zwłoki lub szczątki ludzkie albo ustalono lub powzięto podejrzenie, że zwłoki lub szczątki ludzkie znajdują się w określonym miejscu, Prezes Instytutu Pamięci zawiadamia o tym prokuratora właściwej miejscowo oddziałowej komisji.

2. Prokurator właściwej miejscowo oddziałowej komisji zawiadamia Prezesa Instytutu Pamięci o zarządzeniu ekshumacji, wskazując miejsce i czas jej dokonania.

3. Prokurator właściwej miejscowo oddziałowej komisji przekazuje do Bazy, o której mowa w art. 53f, dane dotyczące miejsca odkrycia zwłok lub szczątków ludzkich, oznaczenia materiału genetycznego z ekshumowanych zwłok lub szczątków ludzkich oraz miejsca jego przechowywania.

Art. 53e. 1. Do pochowania zwłok lub szczątków osób, których tożsamość została ustalona, stosuje się odpowiednio przepis art. 10 ust. 1 ustawy z dnia 31 stycznia 1959 r. o cmentarzach i chowaniu zmarłych.

2. Jeżeli nie ma osób uprawnionych do pochowania zwłok lub szczątków ludzkich albo nie udało się ustalić tożsamości osób, o których mowa w art. 53b, miejsce ich pochowania określa Prezes Instytutu Pamięci, po przeprowadzeniu konsultacji z organizacjami społecznym zajmującymi się upamiętnianiem i otaczaniem opieką miejsc pamięci narodowej.

3. Dane dotyczące miejsca pochowania zwłok lub szczątków osób, o których mowa w art. 53 b, w tym lokalizację cmentarza i grobu (kwatery, rząd, numer w rzędzie) zamieszcza się w Bazie, o której mowa w art. 53f.

Art. 53f. 1. W celu prowadzenia prac poszukiwawczych oraz identyfikacji tożsamości osób, o których mowa w art. 53b, w Instytucie Pamięci tworzy się Bazę Materiału Genetycznego, zwaną dalej „Bazą”.

2. Baza obejmuje:

- 1) dane i informacje o osobach, których krewni stracili życie wskutek walki z narzuconym systemem totalitarnym lub wskutek represji totalitarnych lub czystek etnicznych od dnia 8 listopada 1917 r. do dnia 31 lipca 1990 r. i ich miejsce pochowania nie jest znane:
  - a) imię i nazwisko;
  - b) adres do korespondencji;
  - c) oznaczenie materiału genetycznego i miejsce jego przechowywania;
  - d) określenie stopnia pokrewieństwa z krewnym, jego imię i nazwisko, datę urodzenia i imię ojca oraz stopień wojskowy;
  - e) wskazanie okoliczności mogących służyć odnalezieniu miejsca pochowania i ustaleniu tożsamości, w szczególności dotyczących aresztowania, miejsc osadzenia, organów bezpieczeństwa państwa i ich funkcjonariuszy prowadzących postępowania w sprawach krewnego;
- 2) dane i informacje o zwłokach lub szczątkach ludzkich, o których mowa w art. 53b:
  - a) miejsce odkrycia zwłok lub szczątków ludzkich, oznaczenie materiału genetycznego z ekshumowanych zwłok lub szczątków ludzkich oraz miejsce jego przechowywania,
  - b) miejsce pochowania zwłok lub szczątków ludzkich, w tym lokalizację cmentarza i grobu (kwatery, rząd, numer w rzędzie);
- 3) wyniki badań genetycznych.

3. Osoby, o których mowa w ust. 2 pkt 1, mogą zgłaszać wnioski o zarejestrowanie w Bazie swoich danych oraz przekazać swój materiał genetyczny.

4. Informacje objęte Bazą nie podlegają udostępnieniu osobom trzecim.

5. Pobieranie, przechowywanie materiału genetycznego oraz prowadzenie badań porównawczych materiału genetycznego pobranego z ekshumowanych zwłok lub szczątków ludzkich z materiałem genetycznym znajdującym się w Bazie, Instytut Pamięci zleca uczelni medycznej lub uczelni prowadzącej działalność dydaktyczną i badawczą w dziedzinie nauk medycznych albo innym podmiotom uprawnionym do

prowadzenia badań porównawczych materiału genetycznego na podstawie odrębnych przepisów.

Art. 53g. Minister właściwy do spraw zdrowia, określi, w drodze rozporządzenia, warunki i sposób pobierania materiału genetycznego, o którym mowa w art. 53f ust. 2 pkt 1 lit c oraz warunki i sposób przechowywania materiału genetycznego, o którym mowa w art. 53f ust. 2 pkt 1 lit. c i pkt 2 lit. a, mając na względzie zapewnienie poszanowania praw osób, o których mowa w art. 53f ust. 2 pkt 1, zwłok i szczątków ludzkich oraz bezpieczeństwo sanitarne.

Rozdział 6b

Ochrona miejsc pamięci i męczeństwa

Art. 53h. Prezes Instytutu Pamięci inicjuje i koordynuje działalność związaną z upamiętnianiem historycznych wydarzeń, miejsc oraz postaci w dziejach walk i męczeństwa Narodu Polskiego, zarówno w kraju, jak i za granicą, a także bliskich Narodowi Polskiemu miejsc walk i męczeństwa innych narodów na terytorium Rzeczypospolitej Polskiej, w tym:

- 1) sprawuje opiekę nad miejscami walk i męczeństwa oraz trwale upamiętnia związane z tymi miejscami fakty, wydarzenia i postacie;
- 2) inspiruje oraz współdziała w organizowaniu obchodów, uroczystości, przedsięwzięć wydawniczych i wystawienniczych, a także popularyzuje za pomocą środków społecznego przekazu miejsca, wydarzenia i postacie historyczne związane z walkami i męczeństwem;
- 3) ocenia stan opieki nad miejscami i trwałymi obiektami pamięci narodowej, w szczególności nad pomnikami, grobami i cmentarzami wojennymi oraz walk narodowowyzwoleńczych, cmentarzami ofiar totalitarnego terroru, muzeami walk i martyrologii, a także izbami pamięci narodowej;
- 4) sprawuje funkcje opiniodawcze i opiekuńcze wobec muzeów walk i męczeństwa;
- 5) opiniuje pod względem historycznym i artystycznym wnioski o trwałe upamiętnienie miejsc wydarzeń historycznych, a także wybitnych postaci związanych z dziejami walk i męczeństwa;
- 6) współdziała z innymi podmiotami, w szczególności ze środowiskami i organizacjami polonijnymi, w sprawowaniu opieki nad miejscami walk i męczeństwa Narodu Polskiego za granicą.

Art. 53i. 1. Wykonywanie zadań określonych w art. 53h następuje w szczególności przez:

- 1) zajmowanie stanowisk, wydawanie zaleceń oraz opinii i wniosków w sprawach opieki nad miejscami walk i męczeństwa oraz trwałe upamiętnianie związanych z tymi miejscami faktów, wydarzeń i postaci;
- 2) występowanie z wnioskami oraz współdziałanie z właściwymi organami państwowymi, zainteresowanymi organizacjami społecznymi w organizowaniu obchodów i uroczystości, inicjowanie wydawnictw i organizowanie wystaw upamiętniających miejsca walk i męczeństwa oraz związane z nimi historycznych wydarzenia i postaci;
- 3) przedstawianie, za pośrednictwem środków społecznego przekazu, publikacji popularyzujących miejsca, wydarzenia i postaci związane z walką i męczeństwem, a także podejmowanie innych przedsięwzięć upowszechniających pamięć walk i męczeństwa;
- 4) współpracę z organami jednostek samorządu terytorialnego;
- 5) dokonywanie okresowych ocen stanu opieki nad miejscami walk i męczeństwa oraz trwałymi obiektami pamięci narodowej, zwłaszcza nad pomnikami, grobami i cmentarzami wojennymi, muzeami walk i martyrologii oraz izbami pamięci narodowej, a także informowanie o tym społeczeństwa;
- 6) opiniowanie pod względem historycznym i artystycznym wniosków o trwałe upamiętnienie miejsc i wydarzeń historycznych, w porozumieniu z komitetem ochrony pamięci walk i męczeństwa lub na wniosek tego komitetu;
- 7) współpracę, w porozumieniu z ministrem właściwym do spraw zagranicznych, z zagranicznymi instytucjami zajmującym się upamiętnianiem i otaczaniem opieką miejsc walk i męczeństwa Polaków w innych krajach oraz bliskich Narodowi Polskiemu miejsc walk i męczeństwa innych narodów na terytorium Rzeczypospolitej Polskiej;
- 8) współpracę ze środowiskami i organizacjami polonijnymi oraz polskimi przedstawicielstwami dyplomatycznymi i urzędami konsularnymi w sprawowaniu opieki nad miejscami walk i męczeństwa Narodu Polskiego za granicą;
- 9) współpracę ze szkołami i innymi placówkami oświatowymi i kulturalnymi w zakresie tworzenia izb pamięci narodowej;

- 10) współpracę z organami jednostek samorządu terytorialnego, organizacjami harcerskimi, turystycznymi i innymi zainteresowanymi organizacjami społecznymi w tworzeniu i promowaniu szlaków pamięci narodowej;
- 11) popieranie tworzenia regionalnych lub lokalnych muzeów upamiętniających walkę o niepodległość.

Art. 53j. Organy właściwe w sprawach wydawania zezwoleń na wykonanie trwałych znaków i obiektów upamiętniających walki i męczeństwo wydają zezwolenie po zasięgnięciu opinii właściwego miejscowo dyrektora oddziału Instytutu Pamięci.

Art. 53k. 1. W celu realizacji zadań określonych w art. 53h przy oddziałach Instytutu Pamięci tworzy się komitety ochrony pamięci walk i męczeństwa.

2. Członkiem komitetu ochrony pamięci walk i męczeństwa mogą być w szczególności przedstawiciele organów jednostek samorządu terytorialnego, a także organizacji społecznych, których przedmiot działalności jest związany z upamiętnianiem historycznych wydarzeń, miejsc oraz postaci w dziejach walk i męczeństwa Narodu Polskiego, w tym fundacji i stowarzyszeń kombatanckich w rozumieniu art. 6 ustawy z dnia 24 stycznia 1991 r. o kombatantach oraz niektórych osobach będących ofiarami represji wojennych i okresu powojennego.

3. Właściwy miejscowo dyrektor oddziału Instytutu Pamięci zamieszcza w prasie o zasięgu lokalnym oraz na stronie internetowej oddziału ogłoszenie o zgłaszaniu kandydatów na członków komitetu ochrony pamięci walk i męczeństwa, w tym o terminie i miejscu składania wniosków.

4. Członków komitetu ochrony pamięci walk i męczeństwa powołuje i odwołuje Prezes Instytutu Pamięci na wniosek właściwego miejscowo dyrektora oddziału Instytutu Pamięci.

5. Udział w pracach komitetu ochrony pamięci walk i męczeństwa ma charakter społeczny.

6. Obsługę organizacyjną komitetu ochrony pamięci walk i męczeństwa zapewnia właściwy miejscowo dyrektor oddziału Instytutu Pamięci.

Art. 53l. 1. Osobom i jednostkom organizacyjnym zasłużonym dla idei pamięci narodowej oraz opieki nad miejscami walk i męczeństwa można nadać medal „Opiekun Miejsc Pamięci Narodowej”.

2. Medal, o którym mowa w ust. 1, nadaje Prezes Instytutu Pamięci, na uzasadniony wniosek organizacji społecznej lub instytucji zajmujących się

upamiętnianiem i otaczaniem opieką miejsc walk i męczeństwa Polaków, po zasięgnięciu opinii właściwego komitetu ochrony pamięci walk i męczeństwa lub właściwej placówki zagranicznej.

3. We wniosku wskazuje się w szczególności imię, nazwisko, imię ojca, datę i miejsce urodzenia, wykształcenie, miejsce zamieszkania osoby zasłużonej, albo nazwę, siedzibę, adres jednostki organizacyjnej zasłużonej.

4. Osoba lub jednostka organizacyjna, której nadano medal, otrzymuje odznakę oraz legitymację potwierdzające jego nadanie.

5. Prezes Rady Ministrów, po zasięgnięciu opinii Prezesa Instytutu Pamięci, określi, w drodze rozporządzenia:

- 1) wzór wniosku, o którym mowa w ust. 2,
- 2) szczegółowy tryb postępowania w sprawach o nadanie medalu, o którym mowa w ust. 1,
- 3) sposób wręczania i noszenia medalu, o którym mowa w ust. 1,
- 4) wzory odznaki oraz legitymacji potwierdzających nadanie medalu, o którym mowa w ust. 1

uwzględniając konieczność zapewnienia sprawności postępowania w sprawach o nadanie medalu oraz godnego i uroczystego uhonorowania osób oraz jednostek organizacyjnych, którym jest nadawany medal.”.

Art. 2. W ustawie z dnia 28 marca 1933 r. o grobach i cmentarzach wojennych (Dz. U. Nr 39, poz. 311, z późn. zm.²⁾) wprowadza się następujące zmiany:

- 1) w art. 1 w ust. 1 pkt 8 otrzymuje brzmienie:
„8) osób, które straciły życie wskutek walki z narzuconym systemem totalitarnym lub wskutek represji totalitarnych lub czystek etnicznych od dnia 8 listopada 1917 r. do dnia 31 lipca 1990 r.;”;
- 2) art. 4 i art. 5 otrzymują brzmienie:
„Art. 4. Prezesowi Instytutu Pamięci Narodowej - Komisji Ścigania Zbrodni przeciwko Narodowi Polskiemu, zwanemu dalej „Prezesem Instytutu”, przysługuje prawo zarządzania ekshumacji zwłok z grobu wojennego i przeniesienia ich do innego grobu.

---

²⁾ Zmiany wymienionej ustawy zostały ogłoszone w Dz. U. z 1959 r. Nr 11, poz. 62, z 1998 r. Nr 106, poz. 668, z 2002 r. Nr 113, poz. 984, z 2005 r. Nr 169, poz. 1420 i Nr 175, poz. 1462, z 2006 r. Nr 144, poz. 1041 oraz z 2015 r. poz. 935.

2. Prezes Instytutu wskutek umotywowanej prośby rodziny lub otoczenia osoby, pochowanej w grobie wojennym, bądź prośby instytucji społecznej może zezwolić na ekshumację zwłok z grobu wojennego, przeniesienie ich na inne miejsce w kraju lub poza granicami Państwa i na sprowadzenie zwłok z obcego państwa celem pochowania w kraju w grobie wojennym.

Art. 5. Przeprowadzanie robót ziemnych, wznoszenie pomników i innych urządzeń na grobach i cmentarzach wojennych wymaga zezwolenia Prezesa Instytutu.”;

3) po art. 5 dodaje się art. 5a w brzmieniu:

„Art. 5a. Od decyzji Prezesa Instytutu przysługuje odwołanie do Kolegium Instytutu Pamięci Narodowej - Komisji Ścigania Zbrodni przeciwko Narodowi Polskiemu.”;

4) w art. 6 ust. 1 otrzymuje brzmienie:

„1. Groby i cmentarze wojenne pozostają pod opieką Państwa. Zwierzchni nadzór nad nimi, polegający na sprawdzaniu i kontrolowaniu działań podległych jednostek pod względem legalności i podejmowania w tym zakresie decyzji administracyjnych, sprawuje minister właściwy do spraw kultury i ochrony dziedzictwa narodowego, z zachowaniem uprawnień przysługujących Kościołom i innym związkom wyznaniowym oraz wójtom (burmistrzom, prezydentom miast) na podstawie ustawy z dnia 31 stycznia 1959 r. o cmentarzach i chowaniu zmarłych (Dz. U. z 2011 r. Nr 118, poz. 687, z późn. zm.³⁾) oraz uprawnień przysługujących Prezesowi Instytutu na podstawie ustawy z dnia 18 grudnia 1998 r. o Instytucie Pamięci Narodowej – Komisji Ścigania Zbrodni przeciwko Narodowi Polskiemu (Dz. U. z 2016 r. poz. 152, 178 i ....).”.

Art. 3. W ustawie z dnia 31 stycznia 1959 r. o cmentarzach i chowaniu zmarłych (Dz.U. z 2011 r. Nr 118, poz. 687, z późn. zm.⁴⁾) art. 15a otrzymuje brzmienie:

„Art. 15a. 1. Jeżeli w wyniku prowadzonych przez Instytut Pamięci Narodowej - Komisję Ścigania Zbrodni przeciwko Narodowi Polskiemu prac poszukiwawczych ustalono lub powzięto podejrzenie, że pod istniejącym grobem znajduje się miejsce spoczynku osób, które straciły życie wskutek walki z narzuconym systemem totalitarnym lub wskutek represji totalitarnych lub czystek etnicznych od dnia 8

---

³⁾ Zmiany tekstu jednolitego wymienionej ustawy zostały ogłoszone w Dz. U. z 2011 r. Nr 144, poz. 853, z 2012 r. poz. 951, z 2013 r. poz. 1650, z 2014 r. poz. 1741, z 2015 r. poz. 935 i 1274 oraz z 2016 r. poz. ....

⁴⁾ Zmiany tekstu jednolitego wymienionej ustawy zostały ogłoszone w Dz. U. z 2011 r. Nr 144, poz. 853, z 2012 r. poz. 951, z 2013 r. poz. 1650, z 2014 r. poz. 1741 oraz z 2015 r. poz. 935 i 1274.

listopada 1917 r. do dnia 31 lipca 1990 r., i na podstawie zarządzenia prokuratora właściwej miejscowo oddziałowej komisji ścigania zbrodni przeciwko Narodowi Polskiemu dokonano ekshumacji zwłok lub szczątków ludzkich z istniejącego grobu i nie ma możliwości ponownego pochowania zwłok i szczątków w tym samym grobie, wojewoda właściwy ze względu na miejsce położenia grobu, na wniosek Prezesa Instytutu Pamięci Narodowej - Komisji Ścigania Zbrodni przeciwko Narodowi Polskiemu, wydaje decyzję o ponownym pochowaniu zwłok i szczątków z istniejącego grobu w innym grobie, zwanym dalej „ponownym pochowaniem”.

2. Wniosek o ponowne pochowanie zawiera:

- 1) dane osób pochowanych w grobie oraz miejsce usytuowania grobu, wynikające z planu zagospodarowania cmentarza;
- 2) przesłanki uzasadniające potrzebę ponownego pochowania;
- 3) uzasadnienie.

3. W przypadku braku możliwości ponownego pochowania zwłok i szczątków w innym grobie na tym samym cmentarzu z uwagi na brak miejsca lub zamknięcie cmentarza, zwłoki i szczątki mogą zostać ponownie pochowane na innym cmentarzu.

4. Stronami postępowania w sprawie ponownego pochowania są:

- 1) Prezes Instytutu Pamięci Narodowej - Komisji Ścigania Zbrodni przeciwko Narodowi Polskiemu;
- 2) osoby uprawnione do pochowania.

5. Jeżeli na podstawie danych uzyskanych z rejestrów i ewidencji publicznych nie ma możliwości ustalenia osób, o których mowa w ust. 4 pkt 2, wojewoda ogłasza w sposób zwyczajowo przyjęty oraz w Biuletynie Informacji Publicznej o wszczęciu postępowania w sprawie ponownego pochowania.

6. Wydanie decyzji o ponownym pochowaniu wojewoda poprzedza, trwającymi nie dłużej niż 3 miesiące, rokowaniami z osobami, o których mowa w ust. 4 pkt 2, co do nowego miejsca pochowania lub budowy albo odtworzenia nagrobka oraz rozwiązania umów, o których mowa w art. 7 ust. 4. Z rokowań sporządza się protokół.

7. Jeżeli w terminie 2 miesięcy od dnia ogłoszenia, o którym mowa w ust. 5, nie zgłosi się żadna z osób, o których mowa w ust. 4 pkt 2, wojewoda określa nowe miejsce pochowania lub budowy albo odtworzenia nagrobka.

8. Koszt ponownego pochowania, w tym przeniesienia zwłok i szczątków, wykupu nowego miejsca pochowania oraz budowy albo odtworzenia nagrobka, odpowiadającego istniejącym, ponosi wojewoda.

9. Umowy, o których mowa w art. 7 ust. 4, wygasają z dniem, w którym decyzja o ponownym pochowaniu stała się ostateczna.”.

Art. 4. W ustawie z dnia 21 listopada 1996 r. o muzeach (Dz. U. z 2012 r. poz. 987 oraz z 2015 r. poz. 1505) wprowadza się następujące zmiany:

1) w art. 18 ust. 2 otrzymuje brzmienie:

„2. Przekazanie uprawnień, o których mowa w art. 16 i art. 17, wymaga zasięgnięcia opinii Prezesa Instytutu Pamięci Narodowej – Komisji Ścigania Zbrodni przeciwko Narodowi Polskiemu, w zakresie jego właściwości.”;

2) użyte w art. 6 w ust. 5, w art. 10 w ust. 5, w art. 11 w ust. 5 w pkt 5 oraz w art. 23 w ust. 3, w różnym przypadku, wyrazy „Rada Ochrony Pamięci Walk i Męczeństwa” zastępuje się użytymi w odpowiednim przypadku wyrazami „Prezes Instytutu Pamięci Narodowej – Komisji Ścigania Zbrodni przeciwko Narodowi Polskiemu”.

Art. 5. W ustawie z dnia 6 stycznia 2005 r. o mniejszościach narodowych i etnicznych oraz o języku regionalnym (Dz. U. z 2015 r. poz. 573) w art. 24 w ust. 1:

1) w pkt 1 uchyla się lit. l;

2) po pkt 1 dodaje się pkt 1a w brzmieniu:

„1a) przedstawiciel Prezesa Instytutu Pamięci Narodowej – Komisji Ścigania Zbrodni przeciwko Narodowi Polskiemu;”.

Art. 6. W ustawie z dnia 18 października 2006 r. o ujawnianiu informacji o dokumentach organów bezpieczeństwa państwa z lat 1944-1990 oraz treści tych dokumentów (Dz. U. z 2013 r. poz. 1388) wprowadza się następujące zmiany:

1) w art. 4 pkt 6 otrzymuje brzmienie:

„6) członek Kolegium Instytutu Pamięci Narodowej;”;

2) w art. 22 w ust. 1 pkt 14 otrzymuje brzmienie:

„14) Prezesa Instytutu Pamięci Narodowej oraz członków Kolegium Instytutu Pamięci Narodowej;”.

Art. 7. 1. Znosi się:

1) Radę Ochrony Pamięci Walk i Męczeństwa;

2) wojewódzkie komitety ochrony pamięci walk i męczeństwa;

- 3) komitety ochrony pamięci walk i męczeństwa;
- 4) Radę Instytutu Pamięci Narodowej – Komisji Ścigania Zbrodni przeciwko Narodowi Polskiemu.

2. Likwiduje się Biuro Rady Ochrony Pamięci Walk i Męczeństwa.

Art. 8. Zadania i kompetencje wykonywane przed dniem wejścia w życie niniejszej ustawy przez Radę Ochrony Pamięci Walk i Męczeństwa stają się zadaniami i kompetencjami wykonywanymi przez Prezesa Instytutu Pamięci Narodowej – Komisji Ścigania Zbrodni przeciwko Narodowi Polskiemu, zwanemu dalej „Prezesem Instytutu Pamięci”.

Art. 9. Postępowania w sprawach należących do zakresu działania Rady Ochrony Pamięci Walk i Męczeństwa, wszczęte przed tą Radą i niezakończone przed dniem wejścia w życie niniejszej ustawy, toczą się przed Prezesem Instytutu Pamięci na podstawie przepisów ustaw zmienianych w art. 1 i art. 4, w brzmieniu nadanym niniejszą ustawą.

Art. 10. 1. Należności i zobowiązania Biura Rady Ochrony Pamięci Walk i Męczeństwa stają się należnościami i zobowiązaniami Instytutu Pamięci Narodowej – Komisji Ścigania Zbrodni przeciwko Narodowi Polskiemu, zwanego dalej „Instytutem Pamięci”.

2. Prawa i obowiązki wynikające z umów i porozumień zawartych przez Biuro Rady Ochrony Pamięci Walk i Męczeństwa przejmuje Instytut Pamięci.

3. Mienie będące w posiadaniu Biura Rady Ochrony Pamięci Walk i Męczeństwa przechodzi w posiadanie Instytutu Pamięci.

Art. 11. 1. Pracownicy Biura Rady Ochrony Pamięci Walk i Męczeństwa stają się pracownikami Instytutu Pamięci.

2. Stosunki pracy z pracownikami, o których mowa w ust. 1, wygasają po upływie 3 miesięcy od dnia wejścia w życie niniejszej ustawy, jeżeli przed upływem 2 miesięcy od dnia wejścia w życie niniejszej ustawy nie zostaną im zaproponowane nowe warunki pracy i płacy w Instytucie Pamięci albo w razie nieprzyjęcia w tym terminie zaproponowanych nowych warunków pracy i płacy.

3. W przypadku wygaśnięcia stosunków pracy, o którym mowa w ust. 2, pracownikom, o których mowa w ust. 1, przysługują świadczenia przewidziane dla pracowników, z którymi stosunki pracy rozwiązuje się z powodu likwidacji pracodawcy.

Art. 12. Kadencja dotychczasowego Prezesa Instytutu Pamięci wygasa z dniem wejścia w życie niniejszej ustawy, z tym, że pełni on obowiązki do czasu objęcia stanowiska przez nowego Prezesa Instytutu Pamięci.

Art. 13. Członek rady muzeum, o którym mowa w art. 11 ust. 5 pkt 5 ustawy zmienianej w art. 4, w brzmieniu dotychczasowym, pozostaje członkiem tej rady do końca kadencji.

Art. 14. Przedstawiciel Rady Ochrony Pamięci Walk i Męczeństwa, o którym mowa w art. 24 ust. 1 pkt 1 lit. 1 ustawy zmienianej w art. 5, w brzmieniu dotychczasowym, pozostaje członkiem Komisji Wspólnej Rządu i Mniejszości Narodowych i Etnicznych do czasu powołania w jego miejsce przedstawiciela Prezesa Instytutu Pamięci.

Art. 15. W sprawach, o których mowa w art. 52e ust. 1 ustawy zmienianej w art. 1, wszczętych i niezakończonych przed dniem wejścia w życie niniejszej ustawy, stosuje się art. 52e ust. 1 ustawy zmienianej w art. 1, w brzmieniu dotychczasowym.

Art. 16. Podmioty, o których mowa w art. 53f ust. 5 ustawy zmienianej w art. 1, które pobrały lub przechowują materiał genetyczny w związku z poszukiwaniem miejsc spoczynku osób, które straciły życie wskutek walki z narzuconym systemem lub wskutek represji totalitarnych w okresie od 1944 r. do 1956 r., przekazują do Instytutu Pamięci w terminie 3 miesięcy od dnia wejścia w życie niniejszej ustawy posiadany materiał genetyczny wraz z danymi i informacjami dotyczącymi tego materiału w celu umieszczenia ich w bazie, o której mowa w art. 53f ustawy zmienianej w art. 1.

Art. 17. 1. Do spraw, o których mowa w art. 4 i art. 5 ustawy zmienianej w art. 2, wszczętych i niezakończonych przed dniem wejścia w życie niniejszej ustawy stosuje się przepisy ustawy zmienianej w art. 2 w brzmieniu nadanym niniejszą ustawą, chyba że wojewoda ustalił, w drodze rokowań, nowe miejsce pochowania.

2. Czynności procesowe dokonane przez wojewodę na podstawie ustawy zmienianej w art. 2 w brzmieniu dotychczasowym utrzymuje się w mocy.

3. Wojewoda przekazuje Prezesowi Instytutu Pamięci akta spraw, o których mowa w ust. 1.

Art. 18. W sprawach, o których mowa w art. 15a ustawy zmienianej w art. 3, wszczętych i niezakończonych przed dniem wejścia w życie niniejszej ustawy, stosuje się przepisy ustawy zmienianej w art. 3 w brzmieniu nadanym niniejszą ustawą, chyba, że wojewoda, w drodze rokowań, ustalił nowe miejsce pochowania.

2. Czynności procesowe dokonane przez wojewodę na podstawie ustawy zmienianej w art. 2 w brzmieniu dotychczasowym utrzymuje się w mocy.

Art. 19. 1. Prezes Instytutu Pamięci w terminie 3 miesięcy od dnia wejścia niniejszej ustawy dokona przeglądu dokumentów znajdujących się w wyodrębnionym, tajnym zbiorze w archiwum Instytutu Pamięci w porozumieniu odpowiednio z Ministrem Obrony Narodowej, Ministrem Koordynatorem Służb Specjalnych, Szefem Agencji Bezpieczeństwa Wewnętrznego i Szefem Agencji Wywiadu.

2. Dokumenty, o których mowa w ust. 1, stają się dokumentami jawnymi, z wyjątkiem dokumentów, którym w wyniku przeglądu w terminie określonym w ust. 1 nadano klauzule tajności w trybie i na zasadach ustawy z dnia 5 sierpnia 2010 r. o ochronie informacji niejawnych.

Art. 20. Dotychczasowe przepisy wykonawcze wydane na podstawie art. 10 ust. 8 ustawy z dnia 3 marca 2000 r. o wynagradzaniu osób kierujących niektórymi podmiotami prawnymi (Dz. U. z 2015 r. poz. 2099), w zakresie wynagradzania osób zatrudnionych w podmiotach, o których mowa w art. 1 pkt 2, 9 i 12 tej ustawy, podległych lub nadzorowanych przez ministra właściwego do spraw kultury i ochrony dziedzictwa narodowego, zachowują moc do dnia wejścia w życie przepisów wykonawczych wydanych na podstawie art. 10 ust. 8 tej ustawy, nie dłużej jednak niż przez okres 12 miesięcy od dnia wejścia w życie niniejszej ustawy.

Art. 21. Organy wymienione w art. 15 ust. 3 pkt 1, 2, 3 ustawy, o której mowa w art. 1 powołają członków Kolegium Instytutu Pamięci w terminie do 30 dni od dnia wejścia w życie niniejszej ustawy.

Art. 22. Traci moc ustawa z dnia 21 stycznia 1988 r. o Radzie Ochrony Pamięci Walk i Męczeństwa (Dz. U. Nr 2, poz. 2, z 1996 r. Nr 106, poz. 496 oraz z 2000 r. Nr 31, poz. 382).

Art. 23. Ustawa wchodzi w życie po upływie 14 dni od dnia ogłoszenia.

UZASADNIENIE

Projektowana ustawa o zmianie ustawy o Instytucie Pamięci Narodowej – Komisji Ścigania Zbrodni przeciwko Narodowi Polskiemu oraz o zmianie niektórych innych ustaw jest wynikiem dotychczasowych doświadczeń płynących z działalności Instytutu Pamięci Narodowej – Komisji Ścigania Zbrodni przeciwko Narodowi Polskiemu, zwanego dalej „Instytutem”, głównie w zakresie prowadzenia prac poszukiwawczych miejsc spoczynku osób, które straciły życie wskutek walki z narzuconym systemem totalitarnym lub wskutek represji totalitarnych w okresie od 1944 r. do 1956 r., a także w ramach wykonywania przez Instytut funkcji badawczych i edukacyjnych. Doświadczenia te wskazują na konieczność wprowadzenia zmian. Niezwykle ważne jest przede wszystkim szczegółowe uregulowanie spraw związanych z prowadzeniem przez Instytut prac poszukiwawczych miejsc spoczynku osób, które straciły życie wskutek walki z narzuconym systemem totalitarnym lub wskutek represji totalitarnych lub czystek etnicznych w okresie od dnia 8 listopada 1917 r. do dnia 31 lipca 1990 r., w tym zapewnienie praw rodzinom osób, których zwłoki są ekshumowane oraz zapewnienie godnego ponownego pochowania zwłok lub szczątków tych osób. Ponadto obecnie obowiązujące przepisy w zakresie prowadzenia przez Instytut badań naukowych oraz wykonywania przez Instytut funkcji edukacyjnej z jednej strony nie są wystarczająco precyzyjne, zaś z drugiej strony wymagają zmian w celu usprawnienia realizacji zadań przez Instytut. Uporządkowanie przepisów w powyższym zakresie spowodowało, że koniecznym stało się dokonanie zmian przepisów regulujących sprawy ochrony miejsc pamięci i męczeństwa w taki sposób aby nie powielać zadań Prezesa Instytutu oraz Rady Ochrony Pamięci Walk i Męczeństwa.

Uregulowanie wyżej wymienionych zagadnień jest podstawowym celem projektowanej nowelizacji ustawy z dnia 18 grudnia 1998 r. o Instytucie Pamięci Narodowej – Komisji Ścigania Zbrodni przeciwko Narodowi Polskiemu (Dz.U. z 2014 r. poz. 1075, z późn. zm.), zwanej dalej „ustawą”.

I. Zmiany w organizacji Instytutu (nowelizacja art. 10 ust. 1 i 3, art. 11 ust. 1, art. 15 i art. 23 ust. 2 ustawy)

Projekt przewiduje dokonanie zmian organizacyjnych w Instytucie. Jedną ze zmian jest zmiana sposobu powoływania Prezesa Instytutu (art. 1 pkt 3 projektu) oraz podniesienie wymagań, jakie powinna spełniać osoba powoływana na stanowisko Prezesa Instytutu.

Zgodnie z proponowanym art. 10 ust. 1 zdanie pierwsze Prezesa Instytutu powołuje Sejm Rzeczypospolitej Polskiej za zgodą Senatu, po zasięgnięciu opinii Kolegium Instytutu. Jednocześnie proponuje się uchylić dotychczasowy art. 10 ust. 3 ustawy, który przewiduje wyłanianie kandydatów na stanowisko Prezesa Instytutu w drodze konkursu. Proponowany sposób powołania Prezesa Instytutu, z pominięciem przeprowadzenia konkursu, jest wzorowany na ustawowych regulacjach dotyczących powołania Rzecznika Praw Obywatelskich, Rzecznika Praw Dziecka oraz Rzecznika Praw Pacjenta. Również wymagania wobec osoby powoływanej na stanowisko Prezesa Instytutu, określone w nowelizowanym art. 11 ust. 1 ustawy, stanowią gwarancję powołania właściwej osoby na to stanowisko.

Korzystając bowiem ze wzorców stosowanych przy tego typu katalogach wymogów dotyczących np. Rzecznika Praw Dziecka, Rzecznika Praw Pacjenta, dodano wymóg braku skazania prawomocnym wyrokiem sądu za przestępstwo umyślne ścigane z urzędu. Natomiast dla zapewnienia jak najwyższego profesjonalizmu w sprawowaniu funkcji Prezesa Instytutu dodano wymóg posiadania stopnia naukowego doktora, doktora habilitowanego lub tytułu naukowego profesora (art. 1 pkt 4 lit. a projektu).

Ponadto dotychczasowe doświadczenia wskazują, że nie jest zasadne dalsze funkcjonowanie Rady Instytutu. Zadania Rady powodowały silne powiązanie Prezesa Instytutu i jego działań z Radą Instytutu. Należy zauważyć, że to Prezes Instytutu kieruje jego działalnością, reprezentuje go na zewnątrz i ponosi za to odpowiedzialność. Dlatego też uznano, że bardziej właściwym rozwiązaniem będzie powołanie organu opiniodawczo-doradczego Prezesa Instytutu. W związku z tym projekt przewiduje powołanie Kolegium Instytutu jako organu opiniodawczo-doradczego Prezesa Instytutu (art. 1 pkt 6 i 11 projektu). Do zadań Kolegium Instytutu będzie należało:

- 1) zatwierdzanie rocznych sprawozdań Prezesa Instytutu z działalności Instytutu;
- 2) wyrażanie opinii o przedstawionych przez Prezesa Instytutu kandydatach na funkcje kierownicze w Instytucie, wymienione w statucie Instytutu;
- 3) opiniowanie i rekomendowanie kierunków działalności i programów badawczych Instytutu;
- 4) zatwierdzanie zasad ewidencjonowania, przechowywania, opracowywania, zabezpieczania, udostępniania i publikowania dokumentów;
- 5) wyrażanie opinii o zasadności odmowy przez Prezesa Instytutu udostępniania dokumentów zgromadzonych przez Instytut;
- 6) ustalanie priorytetów w zakresie udostępniania dokumentów zgromadzonych przez Instytut;

- 7) zajmowanie stanowiska w ważnych dla Instytutu sprawach;
- 8) wykonywanie innych zadań i kompetencji przewidziane w ustawie.

Kolegium Instytutu Pamięci będzie się składało z dziewięciu członków, w tym:

- 1) dwóch powoływanych przez Prezydenta Rzeczypospolitej Polskiej;
- 2) pięciu powoływanych przez Sejm Rzeczypospolitej Polskiej;
- 3) dwóch powoływanych przez Senat Rzeczypospolitej Polskiej.

Członkiem Kolegium Instytutu będzie mogła być osoba posiadająca wyłącznie obywatelstwo polskie, wyróżniająca się wysokimi walorami moralnymi oraz wiedzą przydatną w pracach Instytutu. Natomiast członkiem Kolegium Instytutu nie będzie mogła zostać osoba, która pełniła służbę, pracowała lub była współpracownikiem organów bezpieczeństwa państwa ani też sędzia, który orzekając uchybił godności urzędu, sprzeniewierzając się niezawisłości sędziowskiej. Członek Kolegium Instytutu nie będzie mógł być także pracownikiem Instytutu, jak również stroną umowy zawartej przez Instytut. Aby Kolegium Instytutu nie było związane z kadencją Prezesa Instytutu proponuje się żeby kadencja Kolegium Instytutu Pamięci trwała 7 lat.

Projekt zawiera także regulacje dotyczące ustania członkostwa w Kolegium. I tak projekt przewiduje, że członkostwo w Kolegium Instytutu ustaje wskutek:

- 1) śmierci;
- 2) rezygnacji;
- 3) skazania prawomocnym wyrokiem sądu za przestępstwo umyślne ścigane z urzędu;
- 4) naruszenia zakazów określonych w ustawie;
- 5) odwołania odpowiednio przez Prezydenta Rzeczypospolitej Polskiej, Sejm albo Senat, na wniosek Kolegium Instytutu, podjęty większością 2/3 głosów ustawowego składu Kolegium Instytutu, z powodu długotrwałej choroby lub upadku sił powodujących niezdolność do pełnienia obowiązków albo niewypełniania obowiązków nałożonych przez ustawę.

Inne zmiany organizacyjne Instytutu są związane ze zmianą zadań Instytutu i polegają w szczególności na utworzeniu nowych komórek organizacyjnych – Biura Ochrony Miejsc Pamięci Narodowej, Biura Poszukiwań i Identyfikacji, Biura Badań Historycznych oraz Biura Edukacji Narodowej.

II. Zmiany w zakresie funkcji badawczych i edukacyjnych Instytutu (nowe brzmienie rozdziału 6)

Projektowana ustawa nadaje nowe brzmienie rozdziałowi 6, który reguluje funkcje badawcze i edukacyjne Instytutu (art. 1 pkt 20 projektu). W zakresie prowadzenia przez Instytut prac badawczych przewiduje się prowadzenie badań naukowych nie tylko, jak wskazuje obecnie obowiązująca ustawa, nad najnowszą historią Polski, lecz także nad porozbiorową historią Polski, w tym historią polskiej emigracji oraz historią polskiego dziedzictwa kulturowego na wschodzie.

W zakresie niezwykle ważnej funkcji Instytutu jaką jest funkcja edukacyjna, projekt przede wszystkim uszczegóławia sposób jej wykonywania przez Instytut (art. 53a ust.1). Proponuje się aby Instytut wykonywał funkcje edukacyjne przez:

- 1) upowszechnianie w kraju i za granicą stanowisk i opinii dotyczących najważniejszych dla Narodu Polskiego wydarzeń historycznych;
- 2) popularyzację porozbiorowej i najnowszej historii Polski jako elementu wychowania patriotycznego;
- 3) promowanie wiedzy o udziale Polaków i ich formacjach wojskowych na frontach walk;
- 4) przeciwdziałanie rozpowszechnianiu w kraju i za granicą informacji i publikacji o nieprawdziwych treściach historycznych, krzywdzących lub zniesławiających Rzeczpospolitą Polską lub Naród Polski;
- 5) informowanie o metodach, miejscach i sprawcach zbrodni popełnionych przeciwko Narodowi Polskiemu;
- 6) wspieranie przedsięwzięć społecznych mających na celu kreowanie patriotyzmu i tożsamości narodowej.

Zapewnieniu efektywności realizacji zadań w omawianym zakresie służy utworzenie w strukturach Instytutu Biura Badań Historycznych (art. 1 pkt 8 projektu).

Jednocześnie projekt dla zapewnienia jak najlepszej realizacji funkcji edukacyjnych Instytutu, przewiduje możliwość wykonywania zadań w tym zakresie przez Instytut we współpracy ze szkołami, uczelniami, placówkami oświatowymi i kulturalnymi, stowarzyszeniami, fundacjami i innymi organizacjami pozarządowymi, a także ze środkami społecznego przekazu, polskimi organizacjami i instytucjami emigracyjnymi, organami władzy publicznej oraz z polskimi placówkami zagranicznymi (art. 53a ust. 2)

Rozbudowanie funkcji edukacyjnych Instytutu, w tym współpraca ze szkołami i uczelniami oraz popularyzowanie w kraju i za granicą wyników badań, a także prowadzenie w kraju i za granicą działalności wystawienniczej i wydawniczej, zmierza do zapewnienia jak

najszerzej wiedzy o historii Polski i Narodu Polskiego oraz do kształtowania postaw patriotycznych. Celem jest także przeciwdziałanie rozpowszechnianiu informacji o Polsce i Narodzie Polskim o nieprawdziwych treściach historycznych lub zniesławiających.

Jednocześnie dla zapewnienia sprawnej realizacji takiego celu, w strukturach Instytutu planuje się utworzenie Biura Edukacji Narodowej (art. 1 pkt 8 projektu).

III. Zmiany w zakresie prac poszukiwawczych miejsc spoczynku osób, które straciły życie wskutek walki z narzuconym systemem totalitarnym lub wskutek represji totalitarnych lub czystek etnicznych od dnia 8 listopada 1917 r. do dnia 31 lipca 1990 r. (dodawany rozdział 6a)

Jak już wcześniej zaznaczono projekt przewiduje wprowadzenie szczegółowej regulacji w zakresie prowadzenia przez Instytut prac poszukiwawczych miejsc spoczynku osób, które straciły życie wskutek walki z narzuconym systemem totalitarnym lub wskutek represji totalitarnych lub czystek etnicznych w okresie od dnia 8 listopada 1917 r. do dnia 31 lipca 1990 r. Objęcie pracami poszukiwawczymi miejsc spoczynku ofiar sprzed 1939 r., tj. od dnia 8 listopada 1917 r. jest podyktowane potrzebą uwzględnienia ofiar zbrodni sowieckich na Polakach, w tym zagładę polskich ziemian na dalekich Kresach oraz polskie ofiary głodu na Ukrainie. Regulacje zawarte w dodawanym rozdziale 6a (art. 1 pkt 21 projektu) są wynikiem problemów, z jakimi musiał zmierzyć się Instytut przede wszystkim podczas prac poszukiwawczych prowadzonych na tzw. Łączce na Cmentarzu Wojskowym na Powązkach oraz na cmentarzu na Służewie przy ul. Wałbrzyskiej w Warszawie. W omawianym zakresie projekt w odróżnieniu od obecnej regulacji wprowadza jako zasadę wymóg uzyskania uprzedniej zgody właściciela lub posiadacza nieruchomości, na której mają być prowadzone prace poszukiwawcze miejsc spoczynku osób, które straciły życie wskutek walki z narzuconym systemem totalitarnym lub wskutek represji totalitarnych lub czystek etnicznych w okresie od dnia 8 listopada 1917 r. do dnia 31 lipca 1990 r. Z właścicielem lub posiadaczem nieruchomości będzie zawierana umowa, która określi sposób, zakres i termin korzystania z nieruchomości oraz zasady i sposób naprawienia ewentualnych szkód. Dopiero w przypadku gdy nie dojdzie do uzgodnienia, starosta właściwy ze względu na miejsce położenia nieruchomości, na wniosek Prezesa Instytutu, będzie mógł wydać decyzję nakazującą właścicielowi lub posiadaczowi udostępnienie nieruchomości, na czas niezbędny do przeprowadzenia prac poszukiwawczych, jednak nie dłuższy niż 9 miesięcy od dnia, w którym decyzja stała się ostateczna. W takim przypadku właścicielowi lub posiadaczowi nieruchomości będzie przysługiwało także odszkodowanie, lecz w tym przypadku na

zasadach określonych w ustawie z dnia 21 sierpnia 1997 r. o gospodarce nieruchomościami (Dz. U. z 2015 r. poz. 1774 i 1777).

Projekt ustawy reguluje zasady prowadzenia prac poszukiwawczych oraz postępowania w przypadku gdy w wyniku prowadzonych prac poszukiwawczych odkryto zwłoki lub szczątki ludzkie albo ustalono lub powzięto podejrzenie, że zwłoki lub szczątki ludzkie znajdują się w określonym miejscu. Projektowane przepisy w celu usunięcia jakichkolwiek wątpliwości przewidują wprost, że zarówno w przypadku odkrycia podczas prac poszukiwawczych zwłok lub szczątków ludzkich, jak i w przypadku ustalenia lub powzięcia podczas prac poszukiwawczych podejrzenia, że pod istniejącym grobem znajduje się miejsce spoczynku ofiar represji, ekshumację z wszystkich grobów zarządza prokurator oddziałowej komisji ścigania zbrodni przeciwko Narodowi Polskiemu zawiadamiając Prezesa Instytutu o miejscu i czasie dokonania ekshumacji.

Zasady przeprowadzania ekshumacji z istniejącego grobu regulują przepisy ustawy z dnia 31 stycznia 1959 r. o cmentarzach i chowaniu zmarłych (Dz. U. z 2011 r. Nr 118, poz. 687 z późn. zm.), zmienianej również projektowana ustawą (art. 3 projektu). Przepisy te ograniczają się do uregulowania sytuacji uznania za konieczne przeniesienie zwłok lub szczątków ludzkich z istniejącego grobu w inne miejsce.

Projektowane regulacje umożliwiają realizację przez Instytut ustawowych obowiązków przy poszanowaniu praw zarówno rodzin ofiar zbrodni, jak i praw rodzin osób pochowanych w latach późniejszych. Należyce zabezpieczają szczególnie wrażliwą kwestię, jaką jest zarządzanie ekshumacji zwłok. Mamy tu bowiem do czynienia z ograniczeniem bardzo wrażliwej sfery praw obywateli, składającej się na szeroko rozumiane prawo do sprawowania niezakłóconego i godnego kultu po osobie zmarłej. Ograniczenie tych praw jest uzasadnione obowiązkiem państwa do równoległego zapewnienia innej grupie obywateli możliwości realizacji przysługującym im uprawnień, oraz obowiązkiem państwa do realizacji konstytucyjnej zasady praworządności przez usunięcie istniejącego od lat stanu bezprawności. Rozwiązania przewidziane w projekcie mają na celu przywrócenie równowagi i ochronę praw rodzin ofiar zbrodni oraz realizację obowiązków Państwa Polskiego w sferze karnoprawnej, cywilnoprawnej i administracyjnoprawnej:

- 1) w sferze karnoprawnej ograniczenie to ma służyć przede wszystkim umożliwieniu pełnej realizacji praw pokrzywdzonych w ramach prowadzonego postępowania karnego w sprawie zbrodni przeciwko Narodowi Polskiemu. Należy tu pamiętać, że oprócz zbrodni w postaci zabójstwa, organizowanie w miejscach ukrycia zwłok późniejszych

pochówków może wypełniać znamiona czynu zabronionego z art. 239 Kodeksu karnego w postaci zacierania śladów zbrodni;

- 2) organizowanie w miejscu ukrycia zwłok późniejszych pochówków stanowi niewątpliwie naruszenie art. 23 Kodeksu cywilnego zgodnie z którym dobra osobiste człowieka pozostają pod ochroną prawa cywilnego niezależnie od ochrony przewidzianej w innych przepisach – tu w kontekście ochrony zbiorowych dóbr osobistych członków rodzin ofiar zbrodni przeciwko Narodowi Polskiemu w postaci prawa do pochowania zwłok, prawa do ekshumacji, niezakłóconego i godnego sprawowania kultu pamięci osoby bliskiej. Naruszenie dóbr osobistych rodzin ofiar zbrodni może przybierać dodatkowo kwalifikowany charakter, gdy nad grobem ich bliskich zostali pochowani funkcjonariusze komunistycznego aparatu władzy, niestety również osoby, które brały udział w zbrodniach komunistycznych i mordach sądowych (ma to miejsce w Kwaterze Ł i ŁII Cmentarza Wojskowego na Powązkach), co stanowi niewątpliwie dodatkową formę naruszenia godności i czci ofiar zbrodni, jest również dodatkowym upokorzeniem i zniewagą pamięci o nich. Sposobem usunięcia skutków naruszenia dóbr osobistych zgodnie z art. 24 Kodeksu cywilnego może być właśnie ekshumacja i przeniesienie późniejszego grobu (wyrok Sądu Najwyższego z dnia 29 stycznia 2003 r. w sprawie I CKN 1453/00). Należy też pamiętać, iż ofiary zbrodni przeciwko Narodowi Polskiemu pochowane pod grobami współczesnymi korzystają bezspornie z prawa pierwszeństwa do grobu, co również uzasadnia ekshumację z grobów późniejszych;
- 3) zgodnie z art. 1 ustawy z dnia 28 marca 1933 r. o grobach i cmentarzach wojennych (Dz.U. Nr 39, poz. 311, z późn. zm.), zmienianej w art. 2 projektu ustawy, miejsce spoczynku ofiar zbrodni przeciwko Narodowi Polskiemu stanowi grób wojenny. W sferze administracyjnoprawnej, utworzenie nowych grobów i organizowanie pochówków w miejscu położenia grobu wojennego stanowi naruszenie art. 2 ustawy o grobach i cmentarzach wojennych, zgodnie z którym groby wojenne bez względu na narodowość i wyznanie osób w nich pochowanych oraz formacje, do których osoby te należały, mają być pielęgnowane i otaczane należnym tym miejscom szacunkiem i powagą. Utworzenie nowych grobów i organizowanie pochówków w miejscu położenia grobu wojennego stanowi również naruszenie art. 7.ust. 5 ustawy z dnia 31 stycznia 1959 r. o cmentarzach i chowaniu zmarłych, zgodnie z którym użycie grobu do ponownego pochowania nawet po upływie 20 lat (na co zezwala art. 7 ust. 1 tej ustawy) jest wzbronione w odniesieniu do grobów mających wartość pamiątek historycznych (ze względu na swą dawność lub osoby, które są w nich pochowane, lub zdarzenia, z którymi mają związek), albo wartość

artystyczną; na państwie spoczywa obowiązek sprawowania opieki nad miejscami męczeństwa oraz trwałego upamiętniania związanych z tymi miejscami faktów, wydarzeń i postaci.

Zabezpieczenie praw rodzin osób, których szczątki bliskich mają podlegać ekshumacji, polega przede wszystkim na zapewnieniu w projektowanej ustawie pełnego udziału w procedurze administracyjnej związanej z przeniesieniem zwłok lub szczątków ludzkich z istniejącego grobu do innego, wprowadzeniem obowiązku pokrycia przez wojewodę niezbędnych kosztów związanych z ponownym pochowaniem i odtworzeniem grobu, zapewnieniem należytego miejsca ponownego pochowania z poszanowaniem woli rodzin, zapewnieniem przeprowadzenia całej procedury z pełnym poszanowaniem dóbr osobistych osób uprawnionych do pochowania oraz pełnym poszanowaniem dla zwłok i szczątków ludzkich.

Mając na uwadze powyższe należy stwierdzić, że projektowana ustawa zapewnia realizację dyspozycji art. 31 ust. 3 Konstytucji Rzeczypospolitej Polskiej, zgodnie z którym ograniczenia w zakresie korzystania z konstytucyjnych wolności i praw mogą być ustanawiane tylko w ustawie i tylko wtedy, gdy są konieczne w demokratycznym państwie dla jego bezpieczeństwa lub porządku publicznego, bądź dla ochrony środowiska, zdrowia i moralności publicznej, albo wolności i praw innych osób. Ograniczenia te nie mogą naruszać istoty wolności i praw.

Państwo ma obowiązek przeciwdziałać trwaniu stanu bezprawności i w ramach obowiązującego prawa stosować konieczne instrumenty w celu usunięcia stanu niezgodnego z prawem. Na Państwie spoczywa również obowiązek ścigania zbrodni przeciwko Narodowi Polskiemu i obowiązek odnalezienia szczątków ofiar tych zbrodni, oraz zorganizowanie godnego ich pochówku. To dług, który Polska jest zobowiązana spłacić swoim bohaterom za ich niezłomną walkę i złożoną ofiarę.

Nieodłącznym elementem prowadzonych prac poszukiwawczych i ekshumacji jest identyfikacja odnajdywanych zwłok lub szczątków ludzkich. W tym celu w Instytucie tworzy się Bazę Materiału Genetycznego. Baza Materiału Genetycznego będzie obejmowała zarówno dane i informacje o krewnych ofiar, jak dane i informacje o zwłokach lub szczątkach osób, które straciły życie wskutek walki z narzuconym systemem totalitarnym lub wskutek represji totalitarnych lub czystek etnicznych od dnia 8 listopada 1917 r. do dnia 31 lipca 1990 r. Przechowywanie materiału genetycznego pobranego zarówno od żyjących krewnych, jak i z odnalezionych zwłok i szczątków ludzkich Instytut będzie zlecał uczelni medycznej lub uczelni prowadzącej działalność dydaktyczną i badawczą w dziedzinie nauk medycznych albo

innym podmiotom uprawnionym do prowadzenia badań porównawczych materiału genetycznego na podstawie odrębnych przepisów. Natomiast w Bazie przechowywane będą oznaczenia pobranego materiału genetycznego i miejsce jego przechowywania, jak również wyniki badań genetycznych.

IV. Zadania Instytutu związane z ochroną miejsc pamięci i męczeństwa (dodawany rozdział 6b)

Rozbudowanie funkcji edukacyjnych Instytutu, w tym rozszerzenie zadań Instytutu w szczególności o wspieranie przedsięwzięć społecznych mających na celu kreowanie patriotyzmu i tożsamości narodowej oraz rozbudowanie zadań Prezesa Instytutu w zakresie pochówku i upamiętnienia osób, które straciły życie wskutek walki z narzuconym systemem totalitarnym lub wskutek represji totalitarnych w okresie od 1944 r. do 1956 r. spowodowały powielanie się zadań związanych z ochroną miejsc pamięci i męczeństwa realizowanych obecnie przez Radę Ochrony Pamięci Walk i Męczeństwa. W związku z tym projekt przewiduje przejście zadań Rady Ochrony Pamięci Walk i Męczeństwa przez Prezesa Instytutu (dodawany rozdział 6b – art. 1 pkt 21 oraz art. 1 pkt 1 lit. c projektu). Zgodnie z przedłożoną propozycją (art. 53h), Prezes Instytutu będzie inicjować i koordynować działalność związaną z upamiętnianiem historycznych wydarzeń, miejsc oraz postaci w dziejach walk i męczeństwa Narodu Polskiego, zarówno w kraju, jak i za granicą, a także bliskich Narodowi Polskiemu miejsc walk i męczeństwa innych narodów na terytorium Rzeczypospolitej Polskiej, w tym proponuje się aby Prezes Instytutu:

- 1) sprawował opiekę nad miejscami walk i męczeństwa oraz trwale upamiętniał związane z tymi miejscami fakty, wydarzenia i postacie;
- 2) inspirował oraz współdziałał w organizowaniu obchodów, uroczystości, przedsięwzięć wydawniczych i wystawienniczych, a także popularyzował za pomocą środków społecznego przekazu miejsca, wydarzenia i postacie historyczne związane z walkami i męczeństwem;
- 3) oceniał stan opieki nad miejscami i trwałymi obiektami pamięci narodowej, w szczególności nad pomnikami, cmentarzami i mogiłami wojennymi oraz walk narodowowyzwoleńczych, cmentarzami ofiar totalitarnego terroru, muzeami walk i martyrologii, a także izbami pamięci narodowej;
- 4) sprawował funkcje opiniotwórcze i opiekuńcze wobec muzeów walk i męczeństwa;
- 5) opiniował pod względem historycznym i artystycznym wnioski o trwałe upamiętnienie miejsc wydarzeń historycznych, a także wybitnych postaci związanych z dziejami walk i męczeństwa;

6) współdziałał z innymi podmiotami, w szczególności ze środowiskami i organizacjami polonijnymi, w sprawowaniu opieki nad miejscami walk i męczeństwa Narodu Polskiego za granicą.

W celu realizacji wymienionych zadań proponuje się powołanie przy oddziałach Instytutu komitetów ochrony pamięci walk i męczeństwa, które będą wspierać Prezesa Instytutu w realizacji jego zadań w omawianym zakresie (art. 53k). Niezwykle ważne jest, że członkami komitetu ochrony pamięci walk i męczeństwa będą mogli być przedstawiciele organizacji społecznych, których przedmiot działalności jest związany z upamiętnianiem historycznych wydarzeń, miejsc oraz postaci w dziejach walk i męczeństwa Narodu Polskiego, w tym fundacji i stowarzyszeń kombatanckich w rozumieniu art. 6 ustawy z dnia 24 stycznia 1991 r. o kombatantach oraz niektórych osobach będących ofiarami represji wojennych i okresu powojennego (Dz. U. z 2014 r. poz. 1206, z późn. zm.). Projekt przewiduje, że członków komitetu ochrony pamięci walk i męczeństwa będzie powoływał i odwoływał Prezes Instytutu na wniosek właściwego miejscowo dyrektora oddziału Instytutu. Udział w pracach komitetu ochrony pamięci walk i męczeństwa będzie miał charakter społeczny.

Prezes Instytutu przejmie także od Rady Ochrony Pamięci Walk i Męczeństwa możliwość nadawania osobom i jednostkom organizacyjnym zasłużonym dla idei pamięci narodowej oraz opieki nad miejscami walk i męczeństwa medalu „Opiekun Miejsc Pamięci Narodowej”, którego wzór określi, w drodze rozporządzenia, Prezes Rady Ministrów, po zasięgnięciu opinii Prezesa Instytutu.

W związku z propozycją połączenia zadań z zakresu ochrony miejsc pamięci i męczeństwa i powierzenia ich realizacji Prezesowi Instytutu przewiduje się zniesienie Rady Ochrony Pamięci Walk i Męczeństwa oraz wojewódzkich komitetów ochrony pamięci walk i męczeństwa, a także likwidację Biura Rady Ochrony Pamięci Walk i Męczeństwa (art. 7 projektu). Prezes Instytutu przejmie nie tylko zadania i kompetencje Rady Ochrony Pamięci Walk i Męczeństwa, ale także tzw. sprawy w toku oraz należności i zobowiązania Biura Rady Ochrony Pamięci Walk i Męczeństwa (art. 8-10 projektu). Także pracownicy Biura Rady Ochrony Pamięci Walk i Męczeństwa staną się pracownikami Instytutu. Ich stosunki pracy wygasną po upływie 3 miesięcy od dnia wejścia w życie projektowanej ustawy, jeżeli przed upływem 2 miesięcy od dnia jej wejścia w życie nie zostaną im zaproponowane nowe warunki pracy i płacy w Instytucie albo w razie nieprzyjęcia w tym terminie zaproponowanych nowych warunków pracy i płacy. W przypadku wygaśnięcia stosunków pracy pracownikom tym będą przysługiwały świadczenia przewidziane dla pracowników,

z którymi stosunki pracy rozwiązuje się z powodu likwidacji pracodawcy (art. 11 projektu). Takie rozwiązanie jest standardowo stosowane w tego typu sprawach.

Jak już wcześniej wspomniano zniesienie Rady Ochrony Pamięci Walk i Męczeństwa zapobiegnie dublowaniu się zadań Prezesa Instytutu oraz Rady, a tym samym pozwoli na efektywne i sprawne ich realizowanie. W tym celu w strukturach Instytutu powołane zostanie Biura Ochrony Miejsc Pamięci Narodowej (art. 1 pkt 8 projektu).

W związku z likwidacją Rady Ochrony Pamięci Walk i Męczeństwa oraz stanowiska Sekretarza tej Rady utrzymane zostaje w mocy, do czasu wydania nowego, rozporządzenie wykonawcze regulujące szczegółowe zasady i tryb przyznawania nagrody rocznej osób zatrudnionych w podmiotach prawnych podległych lub nadzorowanych przez ministra właściwego do spraw kultury i ochrony dziedzictwa narodowego, które w obecnym stanie prawnym obejmuje również Sekretarza Rady Ochrony Pamięci Walk i Męczeństwa.

V. Inne zmiany i przepisy przejściowe

W art. 2 projektu proponuje się zmianę ustawy z dnia 28 marca 1933 r. o grobach i cmentarzach wojennych. Zgodnie z nowym brzmieniem art. 4 i 5 Prezesowi Instytutu, w miejsce wojewody, będzie przysługiwało prawo zarządzania ekshumacji zwłok z grobu wojennego i przeniesienia ich do innego grobu, prawo wyrażania zgody na przeprowadzanie robót ziemnych, wznoszenie pomników i innych urządzeń na grobach i cmentarzach wojennych. Zachowany zostanie tryb odwoławczy – odwołanie od decyzji Prezesa Instytutu będzie możliwe odwołanie do Kolegium Instytutu.

W art. 19 projektu przewiduje się likwidację wyodrębnionego, tajnego zbioru znajdującego się w archiwum Instytutu. Dotychczasowa praktyka utajniania materiałów w wyodrębnionym zbiorze akt w Instytucie przez tajne służby ukazuje próbę wykorzystania tego zbioru jako narzędzia ukrywania prawdy o przeszłości służb komunistycznych, przestępstwach aparatu represji PRL i służy legalizacji bezkarnego zatrudniania ludzi dawnych służb specjalnych w służbach niepodległego państwa. Odtajniona dokumentacja afery FOZZ i kulisów afery Art. B jest tego najlepszym przykładem i dowodem. Dlatego przedmiotowy tajny zbiór w archiwum Instytutu powinien zostać zlikwidowany, a jego akta przeanalizowane na warunkach Prezesa Instytutu w uzgodnieniu odpowiednio z Ministrem Obrony Narodowej, Ministrem Koordynatorem Służb Specjalnych, Szefem Agencji Bezpieczeństwa Wewnętrznego i Szefem Agencji Wywiadu, pod kątem bezpieczeństwa

państwa i ewentualnego utajnienia wybranych materiałów, ale w oparciu o przepisy ustawy o informacjach niejawnych.

Pozostałe zmiany zawarte w projekcie są wynikiem wyżej omówionych propozycji, w szczególności są one konieczne ze względu na zniesienie Rady Instytutu oraz Rady Ochrony Pamięci Walk i Męczeństwa oraz uchylenie ustawy z dnia 21 stycznia 1998 r. o Radzie Ochrony Pamięci Walk i Męczeństwa (Dz. U. Nr 2, poz. 2, z późn. zm.).

Większość przepisów przejściowych projektu została omówiona w częściach uzasadnienia prezentujących poszczególne elementy projektowanej nowelizacji. W tym miejscu należy wskazać, iż projekt w art. 12 przewiduje skrócenie kadencji obecnego Prezesa Instytutu. Jest to konieczne ze względu na rozszerzenie zadań Prezesa Instytutu przede wszystkim o inicjowanie i koordynowanie działalności związanej z upamiętnianiem historycznych wydarzeń, miejsc oraz postaci w dziejach walk i męczeństwa Narodu Polskiego, zarówno w kraju, jak i za granicą, a także bliskich Narodowi Polskiemu miejsc walk i męczeństwa innych narodów na terytorium Rzeczypospolitej Polskiej (dodawany rozdział 6b). Profesjonalne wykonywanie w szczególności tego zadania wymaga posiadania szczególnych kwalifikacji, co może zostać zapewnione jedynie w drodze powołania nowego Prezesa Instytutu.

Przewiduje się, że ustawa wejdzie w życie po upływie 14 dni od dnia jej ogłoszenia.

Należy podkreślić, że projekt wywoła pozytywne skutki społeczne. Jego uchwalenie wprowadzi po latach oczekiwania niezwykle ważne regulacje dotyczące ekshumacji, ustalania tożsamości i ponownego pochowania zwłok lub szczątków osób, które straciły życie wskutek walki z narzuconym systemem totalitarnym lub wskutek represji totalitarnych lub czystek etnicznych w okresie od dnia 8 listopada 1917 r. do dnia 31 lipca 1990 r., oraz innych osób których ekshumacja stała się konieczna ze względu na prowadzenie prac poszukiwawczych przez Instytut. Ponadto nowe ukształtowanie funkcji badawczych i edukacyjnych Instytutu, w tym z udziałem szkół i uczelni pozwoli na rozwój wychowania w idei patriotyzmu i poszanowania dla Ojczyzny. Umożliwi także przeciwdziałanie rozpowszechnianiu w kraju i za granicą informacji i publikacji o nieprawdziwych treściach historycznych, krzywdzących lub zniesławiających Rzeczpospolitą Polską lub Naród Polski.

Projekt wywoła skutki finansowe. Będą one pokrywane z budżetu Instytutu.

Przedmiot projektowanej regulacji nie jest objęty zakresem prawa Unii Europejskiej.

Projekt nie zawiera przepisów technicznych w rozumieniu rozporządzenia Rady Ministrów z dnia 23 grudnia 2002 r. w sprawie sposobu funkcjonowania krajowego systemu notyfikacji norm i aktów prawnych (Dz.U. z 2002 r. Nr 239, poz. 2039 z późn. zm.).

Projekt ustawy nie wymaga przedłożenia właściwym instytucjom i organom Unii Europejskiej lub Europejskiemu Bankowi Centralnemu w celu uzyskania opinii, dokonania konsultacji lub uzgodnienia.